

Олександр Радутний

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)
radut12@gmail.com

УДК 343.22(477):004.8

СУБ'ЄКТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

АНОТАЦІЯ. З огляду на реальну можливість створення найближчим часом штучного інтелекту, який дорівнює інтелекту людини або перевищує його, вбачаються підстави для визнання “електронної особи (особистості)” суб'єктом кримінально-правових відносин і суб'єктом злочину.

Мета статті полягає в дослідженні ознак штучного інтелекту в контексті кримінального права і відповідної йому доктрини, що є перспективним для вказаної галузі та сприятиме налагодженню і розвитку системних зв'язків в інших суміжних напрямках, реагуючи своєчасно на упередження суспільно небезпечним викликам сьогодення та майбутнього.

Наділення штучного інтелекту статусом “електронна особа (особистість)” як суб'єкта правовідносин не повинно зустріти несприйняття у сфері правової доктрини та на законодавчому рівні, так само, як це стабілізувалося щодо юридичних осіб. Тому доволі прогнозованою вбачається поява в КК України розділу за номером XIV-2 з умовною назвою “Заходи кримінально-правового характеру щодо електронних осіб (особистостей)”. Ознаками штучного інтелекту як суб'єкта злочину *de lege ferenda* можуть бути: 1) електронна особа (особистість); 2) здатність у момент вчинення злочину усвідомлювати свої дії (або бездіяльність) і керувати ними.

Разом із тим, визнання штучного інтелекту суб'єктом кримінально-правових відносин і суб'єктом злочину може бути доцільним та обґрунтованим лише за умови виваженого аналізу пропозицій щодо повного перероблення всієї системи, їх узгодження на рівні галузевих і міжгалузевих зв'язків у нерозривній єдності з основоположними конституційними принципами та міжнародними зобов'язаннями України.

Важливим напрямом є завдання захисту прав потерпілого, який використовує імплантати на базі штучного інтелекту, та протидія злочинній діяльності осіб, які можуть бути більш суспільно небезпечними через використання аналогічних імплантатів на базі сучасних технологій.

Ключові слова: штучний інтелект; суб'єкт кримінально-правових відносин; суб'єкт злочину; електронна особа (особистість); імплантат; об'єкт робототехніки; заходи кримінально-правового характеру щодо електронних осіб; Резолюція Європейського парламенту з рекомендаціями Комісії з норм цивільного права в робототехніці.

© Олександр Радутний, 2018

У лютому 2017 р. Європейський парламент прийняв Резолюцію з рекомендаціями Комісії з норм цивільного права в робототехніці (2015/2103(INL))¹ (далі – Резолюція), в якій розглянуто окремі питання страхування та цивільної відповідальності роботизованих об'єктів під керуванням штучного інтелекту і запропоновано серед уже відомих категорій суб'єктів правовідносин (фізичні особи та юридичні особи) утворити нову – “електронна особа (особистість)”, що матиме власні специфічні права й обов'язки.

Відповідно до чинного законодавства України сьогодні суб'єктами правовідносин у кримінально-правовій сфері визнаються, зокрема, фізичні особи, юридичні особи та держава, а суб'єктом злочину – тільки фізична особа (ст. 18 Кримінального кодексу України (далі – КК України)). Водночас питання щодо визнання юридичної особи суб'єктом злочину має дискусійний характер, гіпотеза про можливість застосування до держави (або юридичних осіб державної форми власності) заходів кримінально-правового характеру поки що не висувається як така, що посягає на глибоко вкорінене відчуття сакральності останньої. Дослідження щодо можливості визнання штучного інтелекту суб'єктом правовідносин у галузі кримінального права активно започатковуються (В. Мисливий, М. Карчевський, Н. Савінова), в тому числі в окремій науковій роботі висловлено теоретичну пропозицію про визнання штучного інтелекту суб'єктом злочину².

При цьому можливість створення штучного інтелекту (англ. *Artificial Intelligence, AI*), який дорівнює інтелекту людини або перевищує його, є доволі реальною та такою, що може бути досягнута у найближчому майбутньому. Це викликає необхідність певного переосмислення змісту й ознак поняття суб'єкта кримінально-правових відносин і суб'єкта злочину.

На сьогодні дослідження правових питань щодо штучного інтелекту є одним із актуальних напрямів, у якому плідно працюють О. Баранов, В. Брижко, К. Мельник, В. Пилипчук та інші; аналізу особливостей феномена суб'єкта злочину присвячено належну увагу в роботах таких вчених, як: П. Андрушко, М. Бажанов, В. Борисов, Н. Гуророва, В. Ємельяненко, О. Зайцев, М. Коржанський, М. Панов, Ю. Пономаренко, В. Сташис, Є. Стрельцов, В. Тацій, В. Тютюгін, В. Устименко, М. Хавронюк; наукові розвідки щодо інформаційної безпеки в аспекті кримінального права відображено у роботах Д. Азарова, В. Грищука, М. Карчевського,

¹ ‘Resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL))’ (European Parliament, 16 February 2017) <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>> accessed 15 December 2017.

² Олександр Радутний, ‘Штучний інтелект як суб'єкт злочину’ (2017) 4 Інформація і право 106.

Є. Лащука, С. Лихової, А. Музики, В. Навроцького, Н. Савінової, П. Фріса, В. Харченко й інших, але через складність і мінливість оточуючого середовища зазначені питання потребують подальшого дослідження.

Мета дослідження. Науковий розгляд задля пізнання ознак штучного інтелекту в контексті кримінального права і відповідної йому доктрини є перспективним для вказаної галузі та сприятиме подальшому налагодженню і розвитку системних зв'язків в інших суміжних напрямках, реагуючи своєчасно на запобігання суспільно небезпечним викликам сьогодення і майбутнього.

Якщо узагальнити численні прогнози, то до 2022 р. штучний інтелект мислитиме як людина (а не лише в окремих напрямках) на 10%, до 2040 р. – на 50%, до 2075 р. його процеси мислення неможливо буде відрізнити від людських, так само, як невдовзі складно буде розрізнити штучні та біологічні об'єкти, віртуальні світи стануть більш захопливими, ніж реальність. При цьому також варто зважати на об'єктивні явища постійного пришвидшення процесів обміну інформацією, розвитку економічних відносин і революційних технологій, що сьогодні є потужнішими порівняно з минулими часами.

Значний перехід до віртуальних світів невдовзі стане не розвагою, а нагальною потребою і виконуватиме функцію своєрідного соціального клапана. Так, завдяки спрощенню доступу до значного обсягу відомостей та інформаційних потоків неминуче підвищиться рівень обізнаності широких верств населення про нерівність можливостей (неоднаковий доступ до досягнень біології, фармакології, покращення таких когнітивних властивостей, як пам'ять, зір, слух, увага та сила людини, здатність обробляти значні обсяги інформації тощо) і приховані схеми перерозподілу ресурсів, що збільшить відстань між певними колами суспільств та посилить невдоволення і ворожнечу. Це утворюватиме підґрунтя для можливого соціального вибуху, зняти напругу якого можливим буде саме через відвернення уваги та перенесення її вглибину віртуальних світів.

Тому вже потрібно звикати до думки про те, що неминуче наближається час, коли середовище свого існування людство буде поділяти зі штучним інтелектом.

Штучний інтелект сьогодні використовують в алгоритмах, які підказують водіям правильний напрям руху за навігаційними картами, здійснюють пропозиції споживачам на підставі аналізу їх попередніх замовлень, пропонують новини й аналітичні огляди певної спрямованості за технологією *Big Data*, підтримують процес прийняття рішень щодо лікування онкологічних захворювань молочної залози, розшифровують

електрокардіограми, проводять хірургічні операції краще, ніж лікарі-початківці³.

Юридична фірма *Baker & Hostetler* оголосила, що приймає на роботу штучний інтелект *ROSS* для ведення справ про банкрутство, чим раніше опікувалися майже п'ятдесят юристів. Вказана програма, розроблена на когнітивному комп'ютері *Watson* компанії *IBM*, цілодобово відслідковує законодавство і правову ситуацію, вміє читати й розуміти мову, висувати гіпотези, досліджувати, а потім генерувати відповіді з належними посиланнями та цитатами, навчається зі свого досвіду тощо.

Учені з Університетського коледжу Лондона і Університету Шеффілда створили комп'ютерного суддю, який передбачає рішення Європейського суду з прав людини із точністю до 79%⁴.

За повідомленням видання *Bloomberg*, штучний інтелект перевершив людину у здібностях до читання та розуміння тексту: результати людини у відповідному тесті становлять 82.304, штучного інтелекту компанії *Alibaba* – 82.440, компанії *Microsoft* – 82.650⁵.

Свого часу в *The Economist* було надруковано першу статтю, підготовлену штучним інтелектом⁶.

Штучний інтелект проекту *Project Maven* дав змогу Пентагону в стислі терміни переглянути кілометри відеоматеріалів із 11 тис. безпілотних повітряних розвідувальних апаратів армії Сполучених Штатів Америки (далі – США) у Сирії⁷. Одна з основних вимог у межах вказаного проекту полягала в тому, щоби штучний інтелект мав здатність діяти не тільки відповідно до програми, первісно закладеної людиною, а й самонавчатися і здійснювати дії, які не були запрограмовані розробниками та (або) користувачами від початку.

За повідомленням Агенції з перспективних оборонних науково-дослідницьких розробок США (*Defense Advanced Research Projects Agency in the United States, DARPA*), програма *DART* у галузі планування та постачання, що була використана під час операції “Буря у пустелі”, повні-

³ Executive Summary of World Robotics 2011 Industrial Robots & World Robotics 2011 Service Robots (*SlideShare*, 3 December 2011) <<https://www.slideshare.net/alanek/world-robotics-2011-executive-summary>> accessed 25 December 2017.

⁴ Sarah Knapton, ‘Artificially intelligent ‘judge’ developed which can predict court verdicts with 79 per cent accuracy’ (*The Telegraph*, 24 October 2016) <<http://www.telegraph.co.uk/science/2016/10/23/artificially-intelligent-judge-developed-which-can-predict-court/>> accessed 15 December 2017.

⁵ Robert Fenner, ‘Alibaba’s AI Outguns Humans in Reading Test’ (*Bloomberg Technology*, 15 January 2018) <<https://www.bloomberg.com/technology>> accessed 17 January 2018.

⁶ ‘How soon will computers replace The Economist’s writers?’ (*The Economist*, 19 December 2017) <<https://www.economist.com/news/science-and-technology/21732805-weve-got-few-years-left-least-how-soon-will-computers-replace-economists>> accessed 21 January 2018.

⁷ Gregory C Allen, ‘Project Maven brings AI to the fight against ISIS’ (*Bulletin of the Atomic Scientists*, 21 December 2017) <<https://thebulletin.org/project-maven-brings-ai-fight-against-isis11374>> accessed 18 January 2018; Cheryl Pellerin, ‘Project Maven to Deploy Computer Algorithms to War Zone by Year’s End’ (*U.S. Department of Defense*) <<https://www.defense.gov/News/Article/Article/1254719/project-maven-to-deploy-computer-algorithms-to-war-zone-by-years-end/>> accessed 18 January 2018.

стю виправдала тридцятирічне фінансування Міністерством оборони досліджень у галузі штучного інтелекту⁸.

Продовжує активно фінансуватися розробка дронів, які замінять вимираючих бджіл⁹ і можуть бути використані не тільки у сільському господарстві, а й з іншою (військовою, цивільною) метою.

Нові потокові котування цінних паперів спеціально формують під інтелектуальні автоматизовані системи. Завдяки алгоритмічному високочастотному трейдингу, на який припадає значна частка фондового ринку США, існує можливість отримувати прибутки на незначних коливаннях цін у межах декількох мілісекунд. Крім того, окремі спостерігачі з Уолл-стріт висловлюють припущення про те, що зазначені алгоритми сигналізують один одному та поширюють між собою інформацію за допомогою цих самих мілісекундних угод поза контролем з боку людини¹⁰, а відповідальність за так званий миттєвий обвал фондових індексів 6 травня 2010 р. покладено саме на алгоритмічну торгівлю¹¹.

До загальної концепції штучного інтелекту також необхідно віднести Інтернет речей (англ. *Internet of Things, IoT*), що являє собою систему взаємодії всіх “розумних” приладів і технологій між собою та (або) із зовнішнім середовищем без участі людини (смартфон, комп'ютер, системи охорони та життєзабезпечення окремого будинку чи мегаполіса, хмарні структури, робочі місця тощо).

За штучним інтелектом визнають більшість важливих властивостей (когнітивних функцій) людини, зокрема: 1) сприйняття інформації, пам'ять без прогалин, обмін, аналіз, зіставлення, оцінювання певних даних; 2) узагальнення і найбільш оптимальне використання інформації для вирішення завдань або прийняття рішень; 3) розпізнавання об'єктів та їх класифікація, сприйняття всіх без винятку сигналів оточуючого світу (наприклад, людина як біологічна істота сприймає своїм органом зору приблизно 2% повного електромагнітного діапазону¹²); 4) об'єктивна оцінка ситуації; 5) вибір стратегії і тактики конкретної поведінки, планування; 6) генерування нових знань; 7) повна

⁸ Sara Reese Hedberg, 'Dart: Revolutionizing Logistics Planning' (2002) 17 (3) IEEE Intelligent Systems 81 <<http://ieeexplore.ieee.org/document/1005635>> accessed 19 January 2018.

⁹ Svetlana A Chechetka, 'Materially Engineered Artificial Pollinators' (2017) 2(2) Chem 224 <[http://www.cell.com/chem/fulltext/S2451-9294\(17\)30032-3](http://www.cell.com/chem/fulltext/S2451-9294(17)30032-3)> accessed 19 January 2018.

¹⁰ Джеймс Баррат, *Последнее изобретение человечества: искусственный интеллект и конец эры Homo sapiens* (Альпина нон-фикшн 2015) 10.

¹¹ 'Findings Regarding the Market Events of May 6, 2010 Report of the Staffs of the CFTC and SEC to the Joint Advisory Committee on Emerging Regulatory Issues' (*U.S. Securities & Exchange Commission* <<https://www.sec.gov/news/studies/2010/marketevents-report.pdf>> accessed 19 January 2018).

¹² Георгий Козулько, 'Иллюзия восприятия: ограниченность зрения, слуха и других органов чувств человека' (*LiveJournal*, 23 Июль 2012) <<http://bp21.livejournal.com/103392.html>> дата звернення 19 Січень 2018.

обізнаність у принципах своєї побудови і роботи; 8) самонавчання; 9) саморозвиток, самоперебудова, самовдосконалення (перша версія утворює вдосконалену версію самої себе і так переписує програму до нескінченності); 10) надвисока швидкість прийняття рішень (секунди та мілісекунди); 11) обробка значних обсягів інформації та оперативне їх використання; 12) концентрація уваги; 13) побудова ціннісних суджень; 14) самостійність прийняття рішень та їх безпосереднє виконання; 15) наявність самоорганізації.

Якщо штучний інтелект самостійно (без участі людини) створить нову програму (суперштучний інтелект або інший об'єкт робототехніки), результати його діяльності можуть бути навіть незрозумілими для людини. Так, алгоритми, розроблені професором Стенфордського університету, піонером у використанні генетичного програмування для оптимізації складних проблем, творцем скретч-карти Д. Коца (*J. R. Koza*), десятки разів самостійно повторно відтворювали винаходи, які були раніше запатентовані, а інколи пропонували зайві компоненти, з якими пристрої працювали краще, ніж запропоновані винахідниками-людьми.

Здатність до самонавчання, самовдосконалення та саморозвитку є стрижнем всієї архітектури штучного інтелекту.

Саме з цього витікає одна з правових проблем, на яку було звернено увагу в Резолюції: у перспективі можливості штучного інтелекту можуть, врешті-решт, перевершити інтелектуальні здібності людини (п. "Р" Вступу); роботи дедалі стають більш подібними до агентів, які можуть взаємодіяти зі своїм середовищем і вносити в нього значні зміни; постає питання про правову відповідальність за шкоду, спричинену діями робота (п. "Z" Розд. "Відповідальність"); автономність робота можливо визначити як його здатність приймати рішення та реалізовувати їх самостійно, поза зовнішнім контролем і впливом (п. "AA" Розд. "Відповідальність"); чим вищий ступінь автономності робота, тим меншою мірою його можна розцінювати як простий інструмент у руках третіх осіб – виробника, оператора, володільця, користувача тощо; це порушує питання про те, чи є достатніми звичайні правила правової відповідальності <...> необхідно розробити нові принципи та правила, що надавали б прозорості правовій відповідальності третіх осіб за дії чи бездіяльність роботів, які не дають змоги встановити причинно-наслідкові зв'язки з поведінкою конкретної людини (п. "AB" Розд. "Відповідальність"); стандартні правила настання відповідальності не є достатніми у разі, коли шкоду було нанесено внаслідок прийняття рішень, які робот прийняв самостійно; у цих випадках не буде можливо визначити

сторону, яка має сплачувати компенсацію та відшкодовувати спричинену шкоду (п. “АГ” Розд. “Відповідальність”)¹³ тощо.

Якщо чинна версія штучного інтелекту суттєво відрізнятиметься від тієї, що свого часу вийшла від розробника або виробника (які обов'язково попередять майбутнього користувача про вказану обставину, адже це у їх власних інтересах), складно буде на моральному рівні й у правовій площині покласти відповідальність на такого розробника (виробника) через відсутність фактичної її підстави – суспільно небезпечної поведінки з боку зазначених осіб.

Крім того, притягнення розробника (виробника) до юридичної відповідальності будь-якого виду в ситуації саморозвитку та самовдосконалення його виробу (повна чи суттєва зміна його характеристик і властивостей) буде грубим порушенням принципу правової держави і принципу правової визначеності, ознаки яких розкрито в рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) в контексті вимог до спеціальних технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, дані яких можуть використовуватися як доказ вини власників (співвласників) транспортних засобів¹⁴.

Інший учасник розглядуваних правовідносин – користувач об'єкта робототехніки під керуванням штучного інтелекту – може бути навіть не обізнаним у певних правилах поведінки. Так, наступні покоління пасажирів – власників безпілотних транспортних засобів, можуть просто не знати правил дорожнього руху та (або) не мати хоча б мінімальних навичок керування чи бути суттєво менш ефективними у здійсненні певної діяльності (приміром, жоден лікар не зможе конкурувати з роботом-хірургом, жоден водій не зможе конкурувати у виваженості та швидкості реакції зі штучним інтелектом) тощо.

Дії штучного інтелекту вже сьогодні розглядають як більш законослухняні та передбачувані порівняно з поведінкою звичайної людини: за повідомленням видання *The Guardian*, в Лондоні перші автомобілі *Volvo*

¹³ ‘Resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL))’ (n 1).

¹⁴ Рішення Конституційного Суду України від 22 грудня 2010 р. № 1-34/2010 у справі № 23-рп/2010 за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10> (дата звернення: 19.01.2018).

з автопілотом з'являться на дорогах без будь-яких відмітних знаків, що має на меті запобігти можливій зміні поведінки інших учасників дорожньо-транспортного руху. Адже значна кількість опитаних респондентів заявили, що схильні розглядати безпілотні авто як більш простий об'єкт для взаємодії, ніж ті транспортні засоби, якими керує людина, оскільки вони так чи інакше будуть завжди й неухильно дотримуватись усіх вимог правил безпеки руху, що може спонукати водіїв – фізичних осіб до певних зловживань.

Якщо під час здійснення певної діяльності прийняття остаточного рішення стане прерогативою штучного інтелекту, а не людини, так само будуть відсутні фактичні підстави для притягнення користувача об'єкта робототехніки під керуванням штучного інтелекту до кримінальної чи іншого виду юридичної відповідальності.

Ситуація з відсутністю особи, на яку може бути покладено відповідальність, створює певний виклик сучасній правовій доктрині. Розв'язання цієї проблеми вбачається у наданні штучному інтелекту статусу суб'єкта правовідносин, зокрема й у галузі кримінального права.

Наділення штучного інтелекту статусом “електронна особа (особистість)” як суб'єкта правовідносин, ймовірно, після першого здивування не повинне викликати несприйняття у сфері кримінально-правових, цивільно-правових та інших відносин, адже усталеним є визнання їх суб'єктом особи юридичної, яка насправді являє собою таке саме віртуальне утворення. Донедавна вважалося, що юридична особа діє не самостійно, а через своїх представників, які, врешті-решт, і мають нести кримінальну відповідальність за власні суспільно небезпечні дії (бездіяльність) та їх наслідки. Проте із внесенням окремих змін до КК України було дещо зміщено традиційні акценти та нормативно закріплено можливість застосування не тільки покарання до конкретних фізичних осіб, а й заходів кримінально-правового характеру до самої юридичної особи (штраф, загальна конфіскація майна, ліквідація) на підставі положень статей 96-3, 96-4, 96-6 Розд. XIV-1 “Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб” КК України внаслідок вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах певної юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах 1, 2 ст. 368-3, частинах 1, 2 ст. 368-4, статтях 369, 369-2 КК України, чи незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого зі злочинів, передбачених у статтях 209, 306, частинах 1, 2 ст. 368-3, частинах 1, 2 ст. 368-4, статтях 369, 369-2 КК України, чи у випадку

вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених у статтях 258–258-5 КК України, або вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених у статтях 109, 110, 113, 146, 147, частинах 2–4 ст. 159-1, статтях 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України¹⁵.

Таким чином, доволі прогнозованою вбачається поява у КК України розділу за номером XIV-2 та умовною назвою “Заходи кримінально-правового характеру щодо електронних осіб (особистостей)”, якщо останніх не буде визнано суб'єктом злочину з усіма наступними правовими наслідками такої системної зміни.

Питання про можливість визнання штучного інтелекту (“електронної особи або особистості”) суб'єктом злочину є ще більш провокаційним.

Утім, штучний інтелект, як і людина, може мати здатність усвідомлювати фактичну сторону того, що відбувається, суспільну небезпечність свого діяння, яке реалізується в інформаційному просторі або завдяки роботизованим консолям, пристроям чи механізмам в оточуючому матеріальному середовищі (тобто оцінювати за шкалою “добре – нейтральне – погане”), та, без сумніву, матиме можливість за конкретних умов здійснювати певний вибір між тими чи іншими варіантами поведінки, а також здатність керувати своїми діями або бездіяльністю (адже сьогодні це – одна з головних умов проведення штучним інтелектом хірургічних операцій, допуску його до керування безпілотними транспортними засобами тощо).

Однак указані ознаки та властивості фактично є тим, що на рівні свідомості характеризує фізичну особу як суб'єкта злочину в інтелектуальній і вольовій сферах (при цьому варто зауважити, що вік, будучи ще однією обов'язковою ознакою суб'єкта злочину, перебуває у тісному зв'язку з осудністю і має значення тільки для фізичної особи, яка до 16 років, а в окремих випадках – до 14 років, виховувалася у суспільстві й за будь-яких умов уже ознайомила з його внутрішніми законами, традиціями, правилами співжиття та вимогами до суспільно значущої поведінки), що може слугувати підставою для визнання штучної форми інтелекту та (або) штучної високоорганізованої форми життя (органічної чи неорганічної) не тільки суб'єктом кримінально-правових відносин, а й суб'єктом злочину.

Ознаками штучного інтелекту як суб'єкта злочину *de lege ferenda* можуть бути: 1) електронна особа (особистість); 2) осудність, тобто

¹⁵ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 19.01.2018).

здатність у момент вчинення злочину усвідомлювати свої дії (або бездіяльність) і керувати ними. Ознака віку, як уже зазначалося, пов'язана з осудністю, тому для штучного інтелекту вбачається зайвою.

Наявність інтелекту та особистості не тільки у людини, а й у іншої істоти, визнана на державному рівні в одній із країн сучасного світу: в Індії статус “особистість, яка не відноситься до людського роду” нормативно закріплено за одним із представників загону водних ссавців – дельфінами, водночас заборонено проведення заходів за участю дельфінів у дельфінаріях, акваріумах, океанаріумах. У відповідному рішенні наголошено, що дельфіни є високоінтелектуальними істотами з високо розвинутою соціальною організацією, їм властиві людиноподібне самоусвідомлення та залучення до складної системи комунікацій, у зв'язку з чим вони повинні мати власні особливі права¹⁶. До речі, у Давньому Римі або США колоніальних часів людину-раба також не розглядали як суб'єкта правовідносин чи злочину, вона мала лише статус знаряддя (біологічного засобу праці) без власних прав і свобод (останні прояви расової сегрегації в США мали місце у 1950–1960 рр.).

Однак такі тектонічні зрушення у правовій доктрині мають відбуватися не поспіхом, вони можуть бути доцільними й обґрунтованими лише за умови виваженого аналізу пропозицій щодо повного переоб'єднання всієї системи, їх узгодження на рівні галузевих і міжгалузевих зв'язків.

Ще одна проблема полягає у пошуках правильної правової оцінки (а в системі координат кримінального права – криміналізації) симбіозу штучного інтелекту та людини як біологічної істоти, коли остання в результаті використання відповідних імплантатів на базі революційних технологій покращує свої когнітивні здібності та фізичні якості (йдеться, зокрема, про пам'ять, пришвидшену розумову діяльність, спритність, силу, швидкість реакції).

Так, Агенція з перспективних оборонних науково-дослідницьких розробок США (*Defense Advanced Research Projects Agency in the United States, DARPA*) упродовж багатьох років розробляє солдата, який за допомогою високотехнологічних засобів отримує посилені розумові та фізичні здібності¹⁷.

У Резолюції цю стурбованість викладено таким чином (Розд. “Відновлення та вдосконалення організму людини”):

¹⁶ ‘Индия признала дельфинов личностями и запретила дельфинарии’ (*Econet*) <<http://econet.ru/articles/78180-indiya-priznala-delfinov-lichnostyami-i-zapretila-delfinariii>> дата звернення 19 Січень 2018.

¹⁷ Douglas Ernst, ‘Real-life Jason Bourne: SEALs test ‘cognitive enhancement’ (The Washington Times, 3 April 2017) <<https://www.washingtontimes.com/news/2017/apr/3/navy-seals-elite-units-testing-cognitive-enhanceme/>> accessed 19 January 2018.

Медичні роботи та кіберфізичні системи здатні змінити наше уявлення про здоровий організм людини: вони можуть постійно знаходитися на тілі або бути імплантовані в організм (п. 36); високими є ризики, пов'язані з кіберфізичними системами, імплантованими в організм людини; вони зазнають шкідливого впливу, їх можна вимкнути, всі дані про них можливо знищити (п. 39)¹⁸.

Окреслена проблема має два аспекти: 1) захист прав потерпілого, спорядженого імплантатами; 2) протидія злочинній діяльності осіб, які можуть бути більш суспільно небезпечними через використання зазначених імплантатів на базі сучасних технологій.

Висновки. У найближчому майбутньому доволі реальною вбачається можливість створення штучного інтелекту, що дорівнює інтелекту людини чи перевищує його. Це викликає необхідність певного переосмислення змісту й ознак поняття суб'єкта кримінально-правових відносин і суб'єкта злочину.

Наділення штучного інтелекту статусом “електронна особа (особистість)” як суб'єкта правовідносин не повинне зустріти несприйняття у сфері правової доктрини та на законодавчому рівні, так само, як це стабілізувалося щодо місця юридичних осіб у зазначених суспільних відносинах. Тому доволі прогнозованою вбачається поява в КК України розділу за номером XIV-2 та умовною назвою “Заходи кримінально-правового характеру щодо електронних осіб (особистостей)”. Ознаками штучного інтелекту як суб'єкта злочину *de lege ferenda* можуть бути: 1) електронна особа (особистість); 2) осудність, тобто здатність у момент вчинення злочину усвідомлювати свої дії (або бездіяльність) і керувати ними. Однак такі зрушення у правовій доктрині можуть бути доцільними й обґрунтованими лише за умови виваженого аналізу пропозицій, повного перероблення всієї системи, узгодження на рівні галузевих і міжгалузевих зв'язків та у нерозривній єдності з основоположними конституційними принципами і міжнародними зобов'язаннями України. Важливим також є завдання захисту прав потерпілого, який використовує імплантати на базі штучного інтелекту, з одного боку, та протидія злочинній діяльності осіб, які можуть використати зазначені імплантати у суспільно небезпечний спосіб або з антисуспільною метою, – з другого. Розглянуті питання та надана їм авторська оцінка є дискусійними і відкритими для широкого обговорення.

¹⁸ ‘Resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL))’ (n 1).

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 5 kvitnia 2001 r. № 2341-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (accessed: 19.01.2018) (in Ukrainian).

Cases

2. Rishennia Konstytutsiinoho Cudu Ukrainy vid 22 hrudnia 2010 r. № 1-34/2010 u spravi № 23-rp/2010 za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Bahinskoho Artema Oleksandrovycha shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen chastyny pershoi statti 14-1 Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (sprava pro administratyvnu vidpovidalnist u sferi zabezpechennia bezpeky dorozhnoho rukhu) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the Case Following the Constitutional Petition of Citizen Baginskyi Artem Oleksandrovyh Concerning Official Interpretation of Provisions of Part One, Article 14-1 of the Ukrainian Code of Administrative Offences (Case on Administrative Liability Relating to Road Traffic Safety)]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10> (accessed: 19.01.2018) (in Ukrainian).

Authored books

3. Barrat Dzh, *Poslednee izobretenie chelovechestva iskusstvennyj intellekt i konec jery Homo sapiens* [Our Final Invention Artificial Intelligence and the End of the Human Era] (Al'pina non-fikshn 2015) (in Russian).

Articles

4. Chechetka S A, 'Materially Engineered Artificial Pollinators' (2017) 2(2) Chem 224 <[http://www.cell.com/chem/fulltext/S2451-9294\(17\)30032-3](http://www.cell.com/chem/fulltext/S2451-9294(17)30032-3)> accessed 19 January 2018 (in English).
5. Hedberg S R, 'Dart Revolutionizing Logistics Planning' (2002) 17 (3) IEEE Intelligent Systems 81 <<http://ieeexplore.ieee.org/document/1005635>> accessed 19 January 2018 (in English).
6. Oleksandr Radutnyi, 'Shtuchnyi intelekt yak subiekt zlochynu' ['Artificial Intelligence as the Subject of a Crime'] (2017) 4 Informatsiia i pravo 106 (in Ukrainian).

Websites

7. Allen G C, 'Project Maven brings AI to the fight against ISIS' (*Bulletin of the Atomic Scientists*, 21 December 2017) <<https://thebulletin.org/project-maven-brings-ai-fight-against-isis11374>> accessed 18 January 2018 (in English).
8. Ernst D, 'Real-life Jason Bourne: SEALs test 'cognitive enhancement'' (*The Washington Times*, 3 April 2017) <<https://www.washingtontimes.com/news/2017/apr/3/navy-seals-elite-units-testing-cognitive-enhanceme/>> accessed 19 January 2018 (in English).
9. Executive Summary of World Robotics 2011 Industrial Robots & World Robotics 2011 Service Robots (*SlideShare*, 3 December 2011) <<https://www.slideshare.net/alanek/world-robotics-2011-executive-summary>> accessed 25 December 2017 (in English).
10. Fenner R, 'Alibaba's AI Outguns Humans in Reading Test' (*Bloomberg Technology*, 15 January 2018) <<https://www.bloomberg.com/technology>> accessed 17 January 2018 (in English).

11. 'Findings Regarding the Market Events of May 6, 2010 Report of the Staffs of the CFTC and SEC to the Joint Advisory Committee on Emerging Regulatory Issues' (U.S. Securities & Exchange Commission <<https://www.sec.gov/news/studies/2010/marketevents-report.pdf>> accessed 19 January 2018 (in English).
12. 'How soon will computers replace The Economist's writers?' (*The Economist*, 19 December 2017) <<https://www.economist.com/news/science-and-technology/21732805-weve-got-few-years-left-least-how-soon-will-computers-replace-economists>> accessed 21 January 2018 (in English).
13. 'Indija priznala del'finov lichnostjami i zapretila del'finarii' [India Recognized that Dolphins are Persons and Prohibited Dolphinariums] (*Econet*) <<http://econet.ru/articles/78180-indiya-priznala-delfinov-lichnostyami-i-zapretila-delfinariii>> accessed 19 January 2018 (in Russian).
14. Knapton S, 'Artificially intelligent 'judge' developed which can predict court verdicts with 79 per cent accuracy' (*The Telegraph*, 24 October 2016) <<http://www.telegraph.co.uk/science/2016/10/23/artificially-intelligent-judge-developed-which-can-predict-court/>> accessed 15 December 2017 (in English).
15. Pellerin C, 'Project Maven to Deploy Computer Algorithms to War Zone by Year's End' (U.S. Department of Defense) <<https://www.defense.gov/News/Article/Article/1254719/project-maven-to-deploy-computer-algorithms-to-war-zone-by-years-end/>> accessed 18 January 2018 (in English).
16. 'Resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL))' (*European Parliament*, 16 February 2017) <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>> accessed 15 December 2017 (in English).

Blogs

17. Kozul'ko G, 'Illjuzija vosprijatija: ogranichennost' zrenija, sluha i drugih organov chuvstv cheloveka' ['Illusory Perception: Impaired Vision, Hearing and other Impaired Functions of Human Sensory Organs'] (*LiveJournal*, 23 Ijul' 2012) <<http://bp21.livejournal.com/103392.html>> accessed 19 January 2018 (in Russian).

Oleksandr Radutnyi

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A SUBJECT IN CRIMINAL LAW

ABSTRACT. Given that it is quite possible that in the near future artificial intelligence equal to or exceeding human intelligence may be created, there are all the grounds to recognize the "e-person (personality)" as the subject of relations under criminal law and the subject (perpetrator) of a crime.

The purpose of this article is to study the characteristics of artificial intelligence in the context of criminal law and the relevant doctrine, this being a promising task for this branch with a potential to facilitate the establishment and development of systemic relations with other related areas as a timely response to the need of preventing socially dangerous challenges of the present day and the future.

The status "e-person (personality)" given to artificial intelligence as the subject of legal relations should not encounter any resistance from the perspective of legal doctrine and at the legislative level, in the same manner as this issue has been stabilized with regard to

Олександр Радутний

legal entities. Therefore, it is quite predictable that in the Ukrainian Criminal Code the section No. XIV-2 has been introduced under the provisional title “Measures at criminal law in respect of electronic persons (personalities)”. The features of artificial intelligence as the subject of a crime de lege ferenda may be as follows: 1) e-person (personality); 2) the ability to understand own actions (or omissions) and control them at the time of committing a crime.

At the same time, it may be appropriate and justified to recognize artificial intelligence as the subject of relations under criminal law and the subject (perpetrator) of a crime only subject to a thorough analysis of proposals for a complete readjustment of the entire system, and subject to their harmonization at the level of branch and inter-branch relations, in the inseparable unity with the fundamental constitutional principles and international commitments of Ukraine.

Besides, an important aspect is the task of protecting the rights of a victim who uses artificial intelligence- based implants, and combating criminal activities of individuals who may be more socially dangerous due to the use of similar implants based on up-to-date technologies.

KEYWORDS: artificial intelligence; subject of relations under criminal law; subject (perpetrator) of a crime; e-person (personality); implant; object of robotics; measures under criminal law in respect of electronic persons; European Parliament Resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics.